

Szente-Varga Mónika

A MEXIKÓI POLITIKAI ÉLET NŐI SZEREPLŐI

Hatvan éve, 1953-ban kapták meg a mexikói nők az általános választójogot.¹ Ezáltal választhattak, illetve választhatóvá is váltak. Utóbbinak azonban évtizedeken keresztül nem sok nyoma látszódott a mexikói politikában, amely alapvetően a férfiak világa maradt. Némi változás a huszadik század utolsó harmadában kezdődött. A belső, azaz mexikói tényezők közül legfontosabbnak a nyolcvanas évek gazdasági válságát tekinthetjük, amely számos családot rákényszerített arra, hogy megélhetési nehézségeik enyhítésére, a férfiak mellett/helyett, a nők is elhelyezkedjenek. A saját kereset, a házon kívüli munka ugyanakkor hozzájárultak ahhoz, hogy a nők érdeklődése megnőjön új területek, például a közélet iránt. Fontos továbbá megemlíteni az 1985-ös földrengést. A kormány erélytelen fellépése miatt a lakosság sokszor saját magán volt kénytelen segíteni. Számos civil szervezet alakult, jelentős női szerepvállalással. A nők aktívabb közéleti tevékenységét a nemzetközi helyzet is segítette; a hidegháború vége kedvező időszaknak bizonyult a korábbi politikai *status quo* módosulására mind Mexikóban, mind Latin-Amerikában általában. „Többet értünk el, de kevésbé leljük benne a kedvünket. Felküzdöttük magunkat a hegyre, és megtapasztaltuk a csúcs

¹ Latin-Amerikában először Ecuadorban vezették be az általános női választójogot (1929), utoljára pedig Paraguayban (1961). Lásd Katalin JANCsó, „Mujeres peruanas en la vida política a principios del siglo XX”, in: *Iberoamericana Quinceeclesiensis*, Tomus IV, Pécs, 2006, 663-678.

magányát”,² summázta a legutóbbi évtizedeket Denise Dresser mexikói politológus.

Jelen tanulmány időben az 1980-tól mostanáig eltelt mintegy harminc évre, tematikailag pedig a mexikói politika legláthatóbb és a társadalom által leginkább ismert, ugyanakkor legzártabb és számszerűleg redukált szegmensére fókuszál. A felső vezetés női szereplőit vizsgálja: elnökjelölteket, kormányzókat, minisztereket és pártvezetőket. Elemzi a nők politikai szerepvállalását illetve annak változását mind mennyiségi mind minőségi szempontból, és bemutatja a legbefolyásosabb politikusnőket. Vizsgálja továbbá a társadalom reakcióját a politikai életben zajló változásokra. A kutatás részben kormányzati és pártportálokra, részben pedig sajtóhírekre támaszkodik. Ezeket egészítik ki a *Proceso* mexikói politikai hetilap címoldalai, amelyek szintén forrásként szolgáltak.

Rövid bevezetés a mexikói politikai életbe

A mexikói politikai élet legismertebb pártja minden bizonnyal az Intézményes Forradalmi Párt (*Partido Revolucionario Institucional*, PRI). 1929-ben alakult, mint Nemzeti Forradalmi Párt, majd hívták a Mexikói Forradalom Pártjának is. 1946-ben kapta meg aktuális elnevezését. Története szorosan egybefonódik Mexikóéval. „Azért hozták létre, hogy megtartsa a hatalmat, nem azért, hogy elnyerje.”³ Az ország összes elnöke a PRI soraiból került ki 1929 és 2000 között.

A 2000-es választások mérföldkőnek tekinthetők a modern Mexikó életében. A PRI, története során először, nemcsak elvesztette a választásokat, de vereségét el is ismerte. Továbbra is fontos politikai szereplő maradt azonban, hiszen a legnagyobb ellenzéki párttá vált. Az ország vezetését ugyanakkor a Nemzeti Akció Pártja (*Partido Acción Nacional*, PAN) vette át.

A Nemzeti Akció Pártját Manuel Gómez Morín ügyvéd és tanár, a Mexikói Nemzeti Autonóm Egyetem volt rektora alapította 1939-ben. Az úgynevezett lojalis ellenzékkal szemben, amely a PRI-vel csak a látszat kedvéért versengett a választásokon, a PAN a valós ellenzékét képviselte a PRI érában, és konzervatív oldalról bírálta a kormánypártot.

A radikális opciók mellett szállt síkra a Demokratikus Forradalom Pártja (*Partido de la Revolución Democrática*, PRD), amely a nyolcvanas évek végén alakult. Magját a PRI-ből kivált, reformpárti politikusok alkották.

² Denise DRESSER, „¿Tenerlo todo?”, in: *Reforma*, 13.05.2013.

<http://www.reforma.com/editoriales/nacional/699/1397945/default.shtm> (A letöltés ideje: 2013. 10.30.)

³Héctor AGUILAR CAMÍN, „PRI: ¿El poder para qué?”, in: *Nexos*, 2009.03.01.

<http://www.nexos.com.mx/?P=leerarticulo&Articulo=207> (A letöltés ideje: 2012.05.27.)

A XX. század nagy részében a mexikói politikai életet két egyenlőtlen részre oszthatjuk: ezek a hegemon PRI és az ellenzék. A 21. századtól elterjedt a jobb-közép-bal felosztás, amit általában a három nagy pártnak feleltettek meg: PAN-PRI-PRD. Ez a tripoláris konstelláció azonban rövidéletűnek bizonyult. A közép kiürülvén, a PRI politikai vákuumban találta magát, s jobbra húzódott. Következésképp a jelenlegi viszonyok inkább bipolárisak.

A mexikói politikai élet női főszereplői

Ezen, az előző fejezetben csak nagyvonalakban felvázolt, változó mexikói politikai palettán kell elhelyeznünk a vezető női politikusokat. Bár politikai nézeteik és pártállásuk igen eltérő lehet, vannak bizonyos közös tulajdonságaik. Sok esetben már felmenőik is politizáltak, ami a politikai elit zártságára utal; rendelkeznek diplomával, s ezt legtöbbször társadalomtudományi területen szerezték. Gyakori, hogy nem hirdetnek női programot. Azaz, inkább alkalmazkodnak az eddig fennálló szabályokhoz, mintsem törekednének azok megváltoztatására.

A nők politikai részvételével kapcsolatban Mexikó inkább követi, mint vezeti a latin-amerikai változásokat. Az utóbbi évtizedekben mind a szubkontinensen, mind Mexikóban újabb lendületet vett a nők politikai aktivitása. Míg a folyamat felgyorsulásával kapcsolatban általános a konszenzus, következményeiről megoszlik a kutatók véleménye. Az *El camino hacia el poder* (Út a hatalomhoz) című elemzés például azt emeli ki, hogy „a nők politikai aktivitása növelheti a lakosság bizalmát adott politikai rendszerben, a felső vezetésben való jelenlétük pedig rendkívül fontos a demokrácia konszolidációjában.”⁴ Ugyanakkor Szilágyi Ágnes Judit történész ekképp figyelmeztet: „a különösen magas társadalmi állású asszonyok kivételezett helyzete ritkán és lassan hoz általános javulást.”⁵ Ezek a vélemények nem feltétlenül mondanak ellent, sőt, inkább kiegészítik egymást, segítségükkel pontosabb képet kaphatunk a politikai erőterről.

Elnökjelöltek

Amikor 2012-ben Josefina Vázquez Mota a Nemzeti Akció Pártja színeiben indult a mexikói elnöki posztért, mind a helyi, mind a nemzetközi sajtó hajlamos volt őt az első női elnökjelöltnek nevezni, holott a sorban az ötödik volt. Ugyanakkor az is igaz, hogy a korábbi jelölteknek egyáltalán nem volt esélyük arra, hogy a megmérettetésen győzzenek.

⁴ Elba LUNA – Vivian ROZA – Gabriela VEGA, *El camino hacia el poder: ministras latinoamericanas 1950-2007*. Washington D.C., Banco Interamericano de Desarrollo, 2008, 21.

⁵ SZILÁGYI Ágnes Judit, „Nők helyzete, politika és feminizmus az elmúlt két évtizedben Latin-Amerikában”, in: *Eszmélet*, No.95, Budapest, 2012, 79.

Dolores Ibarra de la Piedrát fia eltűnése sodorta a mexikói közéletbe. A hetvenes évek második felében alapította meg a mexikói foglyok, üldözöttek, eltűntek és politikai menekültek jogaiért harcoló *Eureka* nevű szervezetet.⁶ Mottója: élve vitték el, élve adják vissza!⁷ Dolores Ibarra a nem moszkovita Forradalmi Munkáspárt (*Partido Revolucionario de los Trabajadores*) jelöltjeként indult az elnökválasztásokon 1982-ben, még a PRI-érában. Akkor, amikor a mexikói politika felső berkeiben mindössze egy nő minisztert és egy kormányzónőt találunk. Dolores Ibarra az 1988-as elnökválasztásokon újra ringbe szállt. A választási csalás, majd a szavazócédulák megsemmisítése miatt nem tudhatjuk, pontosan mennyi szavazatot kapott. Valószínűsíthető azonban, hogy kevesebbet, mint hat évvel korábban, egyrészt, mert a lakosságot inkább érdekelte a PRI és a PRI-ből kivált reformszárny vetélkedése, másrészt pedig mert a mexikói szavazó hajlamos a veszteseket „büntetni”: aki egyszer már alul maradt a választási vetélkedésben, arra nem szívesen szavaz. Az 1988-as eredménytelen szereplés a Forradalmi Munkáspárt megszűnéséhez vezetett, ugyanakkor nem vetett véget Dolores Ibarra politikai szerepvállalásának, aki ezután a frissen alakult PRD-ben politizált, majd Andrés Manuel López Obrador tanácsadója lett. Többször jelölték Nobel- békedíjra.

Az 1994-es elnökválasztáson két nő jelölt is indult. Marcela Lombardo Otero⁸ az apja –Vicente Lombardo Toledano – által alapított Szocialista Néppárt (*Partido Popular Socialista*) színeiben, Cecilia Soto González pedig a Munkáspárt jelöltjeként. Előbbi a voksok 0,49%-át, utóbbi 2,75%-át kapta, azaz nagyjából 175.000 és 970.000 szavazatot szereztek.

A 2000-es, történelmi fontosságúnak tekintett elnökválasztás, amely a PRI több mint 70 éves regnálásának végét hozta el, női főszereplők nélkül zajlott. 2006-ban viszont újabb nő elnökjelölt szerepelt: Patricia Mercado. Az 1985-ös földrengést követően lett NGO tag és aktivista. A 21. század elején pártot alapított Mexikó ilyen is lehet (*México posible*) névvel. Célkitűzéseik között szerepelt a nemek közötti egyenlőség, az abortusz engedélyezése, a marihuána legalizálása, illetve a családon belüli erőszak visszaszorítása. Miután a 2003-as képviselőházi választásokon a párt nem érte el a 3%-os küszöbértéket, megszűnt. Három évvel később Patricia Mercado a Szociáldemokrata alternatíva (*Partido Alternativa Socialdemocrática*) színeiben lépett ringbe. Az elnökválasztást rendkívül kielezett verseny jellemezte Andrés Manuel López Obrador (PRD) és Felipe Calderón (PAN)

⁶ Comité Pro-defensa de Presos, Perseguidos, Desaparecidos y Exiliados Políticos de México.

⁷ Spanyolul: „Vivos los llevaron, vivos los queremos”.

⁸ Jelenleg a Vicente Lombardóról elnevezett humántudományi kutató- és oktatási központot vezeti (*Centro de Estudios Filosóficos, Políticos y Sociales Vicente Lombardo Toledano*).

között. A hivatalos végeredmény szerint a különbség mindössze 0,59% volt Calderón javára. A PRD és a PAN versengése közepette hajlamosak vagyunk elfelejtkezni Patricia Mercado szerepléséről, pedig ő volt az első politikusnő, aki több mint 1 millió voksot kapott. Azonban így is a 3%-os küszöb alatt maradt, az őt támogató párt pedig felbomlott.

A következő, 2012-es elnökválasztásokra a PAN-nak olyan jelöltre volt szüksége, aki egyszerre testesítette meg a folytonosságot és a változást. Folytonosságot, hiszen a párt sorozatban a harmadik elnöki ciklusára készült; és változást, mivel Felipe Calderón elnöksége (2006-2012) a lakosság körében egyre kisebb népszerűségnek örvendett. A paradoxon feloldását a párt Josefina Vázquez Motára bízta. A politikusnő az Ibéramerikai Egyetemen szerzett közgazdász alapképzést, közeleti szereplése során volt már képviselő, szociális felzárkóztatási miniszter (2000-2006) és közoktatási miniszter (2006-2009) is. Mégsem számított országosan ismert politikusnak a választási kampány előtt. Végül a voksok 25,4%-át szerezte meg. Legjelentősebb támogatói bázisa Guanajuato, Nuevo León és Tamaulipas államokban alakult ki, illetve az Amerikai Egyesült Államokban élő mexikóiak körében.⁹ Ha „csak rajtuk múlik”, Mexikónak ma női elnöke lenne.

Ha összehasonlítjuk az öt politikusnő szereplését, feltűnő, hogy az első négy (Dolores Ibarra, Marcela Lombardo, Cecilia Soto és Patricia Mercado) kispártok színeiben indult az elnökválasztásokon, radikális alternatívákat kínálva a lakosságnak. A valódi céljuk nem is az elnöki szék, hanem a 3%-os bejutási küszöb elérése volt, de ez egyiküknek sem sikerült. A választási kudarc után a mögöttük álló pártok általában megszűntek, ezáltal ők maguk is háttérbe szorultak. 2012-ben Josefina Vázquez Mota több szavazatot szerzett, mint a négy korábbi női elnökjelölt együtt véve. Nem győzött ugyan, de nem is szerepelt rosszul, hiszen a szavazók egynegyede voksolt rá, és a kampány során – elődeivel ellentétben – országosan ismertté vált. A politikai porondon képzeli el jövőjét, 2013 nyarán bejelentette, indul pártja elnöki székéért.¹⁰

⁹ “Instituto Federal Electoral: Elección de Presidente de los Estados Unidos Mexicanos, 2012, Cómputo final del TEPJF”, in: *Sistema de Consulta de la Estadística de las Elecciones Federales 2011-2012, Atlas de Resultados Electorales Federales 1991-2012*, <http://siceef.ife.org.mx/pef2012/SICEEF2012.html#> (A letöltés ideje: 2013.11.12.)

¹⁰ Juan Alberto CEDILLO, “Vázquez Mota confirma que buscará la presidencia del PAN”, in: *Proceso*, 2013.06.21. <http://www.proceso.com.mx/?p=345447>, (A letöltés ideje: 2013.12.20.)

Pártvezetők

A Nemzeti Akció Pártjának még nem volt női vezetője, ellentétben a másik két meghatározó párttal, a PRD-vel és a PRI-vel, ahol már a kilencvenes évektől találhatunk női vezéregyéniségeket.

A sort María de los Ángeles Moreno közgazdász, korábbi halászlé miniszter (1988-1991) nyitotta meg, aki miután 1994-ben a PRI főtitkára volt, 1995-ig a párt elnöki posztját is betöltötte. A kilencvenes évek végén következett Dulce María Sauri Riancho, Yucatán állam kormányzója (1991-1993), aki először szintén a PRI főtitkára volt (1999), majd pedig elnöke (1999-2002).

2000-ben, története során először, a PRI elvesztette az elnöki széket. A politikai porondról azonban nem szorult ki, hiszen a legfontosabb ellenzéki párt maradt. A következő, 2006-os elnökválasztásokon nem sikerült az ország vezetését visszaszerezni, sőt a PRI már az ellenzék soraiban is a második helyre szorult vissza. Míg a párt 1994-ben a szavazatok 48,69%-át szerezte meg, 2000-ben 36,11%-ot, 2006-ban pedig már csak 22,26%-ot kapott.¹¹ Ráadásul a 21. század elején úgy veszített voksokat, hogy nem is volt hatalmon. Léte forgott kockán. Ebben a helyzetben került a PRI élére Beatriz Paredes Rangel.¹² Tapasztalt közszereplőnek számított: 1987 és 1992 között Tlaxcala állam kormányzója volt, majd a PRI főtitkára (1992-93), Mexikó kubai nagykövete (1993-94), később képviselő, és 2006-ban indult Mexikóváros kormányzói székéért. 2007 és 2011 közötti elnöksége nagymértékben járult hozzá ahhoz, hogy a PRI rendezhesse sorait, s eséllyel vágjon neki a 2012-es megmérettetésnek. 2011 és 2012 között Cristina Díaz Salazar volt a párt főtitkára, s ideiglenes jelleggel az elnöki tisztséget is betöltötte.

Az 1980-as évek végén alakult Demokratikus Forradalom Pártját 1999 és 2002 között a szociológus és történész végzettségű Amalia Dolores García Medina irányította. Politikuscsaládból származott. Apja, Francisco E. García, még az Intézményes Forradalmi Párt jelöltjeként lett Zacatecas kormányzója. Utóbbi tisztséget 2004 és 2010 között Amalia Dolores García Medina is betöltötte, de már a PRD képviselőjeként. A párt vezetésében 2002-ben Rosario Robles Berlanga váltotta, aki korábban a Szövetségi Kerületet irányította (1999-2000). Egy korrupciós botrányt követően, 2004-ben lemondott párttagságáról, s néhány évig az aktív politizálásról is. 2012-ben a PRI elnökjelöltjét támogatta a választási kampány során. Enrique Peña Nieto győzelme után miniszteri tárcát kapott, a Szociális Fejlesztési Minisztériumot vezeti.

¹¹ Instituto Federal Electoral, *Estadísticas y resultados electorales, 1994-2006*.
http://www2.ife.org.mx/portal/site/ifev2/Estadísticas_y_Resultados_Electorales/
 (A letöltés ideje: 2012.05.20.)

¹² Jelenleg Mexikó braziliai nagykövete.

Kormányzók

A kormányzók és a pártelnökök között jelentős az egybeesés. A hat említett pártvezetőből négy kormányzó is volt. Vagy fordítva, ha a kormányzókat vizsgáljuk, az eddigi hatból négyen pártelnöki tisztséget is betöltöttek.

Név	Állam és időszak	Párt
Griselda Álvarez Ponce de León	Colima, 1979-1985	PRI
Beatriz Paredes Rangel	Tlaxcala, 1987-1992	PRI
Dulce María Sauri Riancho	Yucatán, 1991-1993	PRI
Rosario Robles Berlanga	Distrito Federal, 1999-2000	PRD
Amalia Dolores García Medina	Zacatecas, 2004-2010	PRD
Yvonne Ortega Pacheco	Yucatán, 2007-2012	PRI

1. ábra: kormányzónők

Mexikóban az első női kormányzó, Griselda Álvarez Ponce de León (1913-2009) éppen 100 éve született. Elismert író- és költő volt, neves politikuscsalád sarja. „A költészet és a hatalom határozták meg az életét.”¹³ Dédnagyapja, Manuel Álvarez tábornok és apja, Miguel Álvarez García, Colima állam kormányzói voltak. Griselda Álvarez 1976-tól szenátor, majd 1979 és 1985 között szintén Colimát irányította. Politikai pályáján volt kifejezetten női programja, s több nővel kapcsolatos szervezet alapításában is részt vett, mint például *Alianza de Mujeres de México* és *Centro de Atención a la Mujer*. Kormányzósága után a Nemzeti Művészeti Múzeum (*Museo Nacional de Arte de México*) igazgatói tisztségét töltötte be.

Miniszterek

„Venezuela kivételével semelyik, a mérete alapján nagy gazdasággal rendelkező országban (Argentína, Brazília, Mexikó) nem játszottak fontos szerepet a női miniszterek, sőt, ezek az államok azok között találhatók, amelyekben igen későn jelentek meg a női kormánytagok. Mexikóban 1980-ban; Brazíliában 1982-ben, Argentínában pedig 1989-ben kezdte meg munkáját az első női miniszter.”¹⁴

Rosa Luz Alegría 1980 és 1982 között vezette a turisztikai tárcát Mexikóban. Aztán hat év kihagyás következett, majd Carlos Salinas

¹³ “Griselda Álvarez vivió entre la poesía y el poder”, in: *Siempre!* 2013.04.13.
<http://www.siempre.com.mx/2013/04/griselda-alvarez-vivio-entre-la-poesia-y-el-poder/> (A letöltés ideje: 2012. 11.11.)

¹⁴ LUNA, op. cit., 15.

elnökségétől kezdve találunk a kabinetekben női arcokat. Bár számszerűleg nem voltak sokan – 2012-ig összesen huszonzárman¹⁵ –, mégsem egyszerű róluk áttekintést adni, mert a tárcák módosultak az évek során. Ezenkívül a minisztériumok irányítói a hatéves elnöki ciklus alatt cserélődhetnek, sőt, ez a tendencia az utóbbi években felerősödött. Mindenesetre elmondható az, hogy a politikusnők leggyakrabban a turizmus és a szociális felzárkóztatás / fejlesztési minisztériumot vezették. A stratégiai tárcák közül a külügy került eddig huzamosabb ideig női kézbe: Rosario Green (1998-2000)¹⁶ és Patricia Espinosa (2006-2012)¹⁷ révén. Nyilván szerepet játszott ebben a szomszédos Amerikai Egyesült Államok példája, ahol a külügyminisztériumot 1997 és 2001 között Madeleine Albright, 2005 és 2009 között Condoleezza Rice, 2009 és 2013 között pedig Hillary Clinton irányították.

A politikai élet más szereplői

Eddig említésre kerültek elnökjelöltek, kormányzók, pártelnökök és miniszterek. Befolyásos politikusnők, de nem a legbefolyásosabbak; híresek, de mégsem a legismertebbek Mexikóban. A XXI. századi politikai élet két meghatározó személyisége ugyanis Marta Sahagún és Elba Esther Gordillo.

Marta Sahagún Michoacán államból származik, a nyolcvanas évek vége óta tagja a Nemzeti Akció Pártjának, 2000-től elnöki szóvivő. A következő évben feleségül ment Vicente Fox mexikói elnökhöz. Ezután *primera dama*. A hagyományos szerepkört informális kapcsolatai és ambíciói révén jócskán kitágította, sőt, egy ideig úgy tűnt, indul a következő elnökválasztáson.

Az egész ország ismerte. Jól mutatják ezt a *Proceso* politikai magazin címlapjai. A hetente megjelenő kiadvány borítóján 2001 óta Marta Sahagúnt láthatjuk a legtöbbször a mexikói politikai élet női szereplői közül. A szalagcímek ugyanakkor korántsem hízelgőek, például: „Az elnökön” (No. 1291); „Mindent a hatalomért” (No. 1423); „A hatalom mámorában” (No. 1488) és „Marta – a hatalomgyűjtő” (No. 1345). Utóbbi címlap igen árulkodó: Vicente Fox hátat fordít nekünk, Marta ugyanakkor ránk néz és visszaint, sőt még vissza is kacsint. A kép – és a cím is – azt sugallja, a feleség a valódi főnök. Marta Sahagún végül nem lett se elnök, se elnökjelölt, viszont Mexikó szerte talán a legismertebb politikusasszonnyá vált.¹⁸

¹⁵ *Mujeres. Participación política en México en 2012. Programa para las Naciones Unidas para el Desarrollo*, Mexikó, PNUD-ONU Mujeres-Tribunal Electoral, 2013, 3.

¹⁶ Az Intézményes Forradalmi Párt főtitkára (2005-2006); a Matías Romero Intézet igazgatója, szenátor, nagykövet, az UNAM oktatója.

¹⁷ A nyolcvanas évek elejétől a mexikói külügyi szolgálat tagja, nagykövet.

¹⁸ Több könyv is megjelent Marta Sahagúnról férje elnöki ciklusa alatt. Például Rafael LORET DE MOLA, *Marta*, México, Océano, 2003; Amparo ESPINOSA RUGARCÍN, *Caminando*, México, Planeta, 2005 és Olga WORNAT, *La Jefa. Vida*

Ismertségben vele csak Elba Esther Gordillo vetekedhet. A „Tanítónő” (*la Maestra*) majdnem fél évszázaddal ezelőtt lépett be a Közoktatási Dolgozók Országos Szakszervezetébe (*Sindicato Nacional de Trabajadores de la Educación*, SNTE), és az Intézményes Forradalmi Pártba. Utóbbinak 2002 és 2005 között főtitkára volt, elnöke viszont nem lett. Kilépett, és megalakította saját politikai szervezetét az Új Szövetséget (*Partido Nueva Alianza*, PANAL). A pártot családi és politikai kapcsolataira, legfőképpen pedig a pedagógus szakszervezetre alapozta. A SNTE-tagság a PRI-érában kötelező volt, sőt még később is „illet” belépni. A szakszervezet élén pedig 1989 óta Elba Esther Gordillo állt. A PANAL a 2006-os és 2012-es elnökválasztásokon is indított saját jelöltet – esélytelenül. A párt viszont bejutott a Kongresszusba, s a „Tanítónő” állítólag nem elhanyagolható szerepet játszott mind Felipe Calderón (PAN), mind Enrique Peña Nieto (PRI) választási győzelmében. Ennek ellenére, vagy talán éppen ezért, 2013 februárjában letartóztatták. Bukását nem biztos, hogy túléli pártja, a PANAL. Mindenesetre a szervezeten belüli erőviszonyok megváltozására utal, hogy 2013 őszén Mónica Arriola Gordillo, a *Maestra* lánya, távozni kényszerült a főtitkári székéből.¹⁹

Martha Sahagúnhoz hasonlóan, Elba Esther Gordillo is visszatérő szereplő volt a *Proceso* címlapjain. Ott látható a 2013. március másodikain is, már elfogása után, rács mögött. „Elba Esther Gordillo mindig is hívalkodott négy elnöki ciklus alatt megmagyarázhatatlan úton szerzett, mértéktelen gazdagságával. Szemérmetlenül tárta a világ elé ingatlanjait, drága ékszereit és ruháit. Nem titkolta senki előtt, hogy a PRI által ráruházott politikai és szakszervezeti vezető szerep révén szerezte meg őket.”²⁰ A „Tanítónőt” sikkasztás vádjával tartóztatták le. A pedagógus szakszervezet örökös feje, „*Doña Perpetua*”,²¹ csaknem 25 év után lekerült – legalábbis egy ideig – a politikai élet színpadáról.

pública y privada de Marta Sabagún de Fox, México, Grijalbo, 2003 és Debolsillo, 2005. Anabel HERNÁNDEZ y Arely QUINTERO, *El gobierno de cambio bajo sospecha de corrupción* (México, Grijalbo, 2005) című munkájában is Marta diktál, a valós életben és a címlapon is. Utóbbin az elnök pénzeszsákok közt ül, Marta pedig mellette áll.

¹⁹ Blanca VALADEZ, „Renuncia de hija de Elba Esther acabará con división del partido: Panal”, in: *Milenio*, 2013.09.22.

<http://www.milenio.com/cdb/doc/noticias2011/391101e5839f937979c85333ee36cf70>, (A letöltés ideje: 2013.10.23.)

²⁰ Jorge CARRASCO ARAIZAGA, „Viejos delitos, consignación relámpago”, in: *Proceso*, 2013.03.02.

²¹ Arturo CANO y Alberto AGUIRRE, *Doña Perpetua: el poder y la opulencia de Elba Esther Gordillo*, México, Grijalbo, 2008. A címben a *Doña Perpetua* kifejezés minden bizonnyal a mexikói karikaturista, Eduardo del Río García, művésznéven Rius, *Los agachados* sorozatára utal, ahol az egyik karakter, Don Perpetuo, az „örökös” képviselő.

Elba Esther Gordillón és Marta Sahagúnon kívül, akik a politikusasszonyok közül a leggyakrabban szerepeltek, a *Procesónak* természetesen más női arcai is voltak, sőt a nőket ábrázoló címlapok száma növekvő tendenciát mutat. Ugyanakkor az is igaz, hogy ezek aránya a 20. században minimális volt, és még ma is kevés. Az 1990 és 1999 között megjelent 520 címlapból mindössze tizenháromon, a 2000 és 2009 közöttiekben pedig negyvenkilencen találunk női szereplőket. A 2010-12-es időszakban három év alatt 19 ilyen címlap jelent meg. Ugyanakkor az arány még így is csekély: 2,5% a kilencvenes években, 9,4% a 21. század elején és 12% napjainkban. A mexikói politika tehát továbbra is a férfiak világához kötődik, de emellett, egyre aktívabb a nők politikai szerepvállalása. Utóbbi tendencia valószínűleg tovább fog erősödni. Ebbe az irányba mutatnak többek között a mexikói demográfiai és oktatási trendek, illetve a politikai erőteret módosítani kívánó kvótarendeletek.

Kilátások

A változásokat próbálták felgyorsítani, mondhatni kikényszeríteni a női kvóták. A társadalom azonban, s különösen a mexikói politika, úgy tűnik nem érett meg erre az erőviszony eltolódásra. Ennek egyik oka éppen a pozitív női politikusmodellek hiányában keresendő. A legismertebb politikusasszonyokra gyakran vetett árnyékot a korrupció és a nepotizmus, a nőket tehát nem feltétlenül tartják tisztességesebb politikai szereplőknek, mint a férfiakat. Következésképp a kvótákat nem ritkán kijátszották, kiskapukat kerestek, s így a rendelkezések többször módosításra szorultak. Az első kvótában (1993) az állt, hogy a politikai pártoknak belső szabályaik és dokumentumaik segítségével elő kell mozdítaniuk a nők nagyobb részvételét az ország politikai életében.²² Azért, hogy ez ne csak papíron maradjon, 1996-ban újabb előírás született, amely már pontosan meghatározta az arányokat, azaz, a képviselő- és szenátorjelöltek esetében egyik nem aránya sem haladhatta meg a 70%-ot.²³ A pártok alkalmazkodtak az új szabályokhoz. A 2000-es választások alkalmával például az Intézményes Forradalmi Párt jelöltjeinek 68,9%-a volt férfi és 31,2%-a nő, míg a Szövetség Mexikóért – PRD és több kisebb párt koalíciója – esetében 66,75% férfi és a többi nő.²⁴ A százalékarányok nagyon közel jártak a küszöbértékhez, ezért a felső határt 2007-ben 60%-ra módosították.²⁵

²² Código Federal de Instituciones y Procedimientos Electorales (COFIPE), 1993, Art 175, in: Instituto Federal Electoral: *COFIPE comentado*, http://normateca.ife.org.mx/internet/files_otros/COFIPE/cofipe_comentado.pdf, (A letöltés ideje: 2013.11.11.)

²³ COFIPE, 1996, Art.5, in: *COFIPE comentado*.

²⁴ *COFIPE comentado*. 318.

²⁵ COFIPE, 2008, Art. 219.1.

<http://www.diputados.gob.mx/LeyesBiblio/abro/cofipe.htm>, (A letöltés ideje:

Mindezek folytán a mexikói politikai életben a nők súlya emelkedett, viszont a tervezett mértéket nem érte el. A pártok hajlamosak voltak az egyéni körzetekben férfiakat indítani, mert esélyesebbnek tartották őket a győzelemre. A politikusnők inkább pártlistákon szerepeltek, s annak is általában az utolsó harmadában, ami viszont kevesebb lehetőséget kínált számukra, hogy ténylegesen bejussanak a Kongresszusba. Mindezek ellenére nőtt a képviselők és szenátorok száma. Nehezen viselte ezt a hagyományos férfivilágnak számító mexikói politika, s megjelent az a furcsa gyakorlat, hogy számos nő, miután megválasztották, posztjáról szinte azonnal lemondott, így helyére az úgynevezett *suplente* (helyettes) került, aki férfi volt. Fontos megjegyezni, hogy ehhez nemcsak a sokat szidott hagyományos mexikói férfidominancia kellett, hanem a nők aktív együttműködése is. A közfelháborodás végül elsöpörte ezeket az úgynevezett *Juanitákat*,²⁶ s 2011. november 30-án a Választási Bíróság (*Tribunal Electoral del Poder Judicial de la Federación*, TEPJF) elrendelte, hogy a helyetteseknek és az eredetileg megválasztott kongresszusi tagoknak azonos neműeknek kell lenniük.²⁷

Az utóbbi évtizedekben Mexikó polgárai között is megnőtt a nők aránya. 1970-ben az országnak nagyjából 48 millió lakosa volt, ebből 49,9% férfi és 50,1% nő. Negyven évvel később, 2010-re, a lakosság több mint duplájára nőtt, meghaladta a 112 milliót; megoszlását tekintve 48,8% férfi és 52,2% nő.²⁸ A férfi-nő különbség tehát számszerűleg és arányaiban is jelentősen növekedett. Ebben minden bizonnyal fontos szerepet játszott az emigráció. A 0-14 éves korcsoport kivételével minden korosztályban a nők vannak többségben. Ha az országos adatokat nézzük, 2,6 millióval több nő élt Mexikóban 2010-ben. Ez a különbség a választói névjegyzékben is tükröződik. Több a nő, aki választhat és elvileg választható. Persze egyáltalán nem biztos, hogy a nők nőkre szavaznak, ehhez égető szükség lenne pozitív női politikusmodellekre.

A jövőre nézve óriási a jelentősége a nemi arányok módosulásának az egyetemeken. 2010-ben a mexikói „felsőoktatásban 2.766.000 diák tanult,

2013.11.11.)

²⁶ A mexikói történelem során többször használtak egy-egy női nevet általánosságban, a nők egy bizonyos csoportjára. Ilyen volt az *Adelita* az 1910-es forradalomban, azaz a *soldadera*; vagy a huszadik század második felében a *Maria*, ami az utcai árus szinonimájának számított. A *Juanita* elnevezés egy 2009-es botrányhoz kötődik, amikor Rafael Costa Ángeles, alias Juanito, miután megválasztották a Szövetségi Kerületen belül Iztapalapa képviselőjének, a tisztséget hol vállalta, hol lemondott róla. A *suplente* ez esetben hölgy volt.

²⁷ Victor BALLINAS y Andrea BECERRIL, „Tipifica el Senado como delito la «violencia política de género»”, in: *La Jornada*, 2013.03.22.,16.

²⁸ Instituto Nacional de Estadística y Geografía, *Mujeres y hombres en México 2012*, México, INEGI, 2013, 2.

akik a 19 és 23 év közötti korcsoport 29%-át tették ki. Minden 100 hallgatóból 50 nő volt, ami azt jelenti, hogy negyven év alatt az egyetemre járó nők aránya 184%-kal, míg az ott tanuló férfiaké csupán 38%-kal emelkedett.²⁹ A diplomás nők számának növekedése a politikai életben is tükröződhet.

Mindezeket figyelembe véve, nagyon valószínű, hogy a nők még aktívabb szerepet vállalnak majd a mexikói politikában. Denise Dresser gondolataira visszatérve, bizonyosan többet érnek majd el. Szívből remélem, hogy örömeiket is lelik benne.

²⁹ Adrián DE GARAY y Gabriela DEL VALLE-DÍAZ-MUÑOZ, „Una mirada a la presencia de las mujeres en la educación superior en México”, in: *Revista Iberoamericana de Educación Superior (RIES)*, Tomus III, México, UNAM-IISUE/Universia, 2011, No. 6.
http://ries.universia.net/index.php/ries/article/viewArticle/96/html_11, (A letöltés ideje: 2013.11.11.)